

ANTONY FLEW

TEOLOGIA FALSIFIKA

Aloittakaamme vertauksella. Olen kehittänyt sen tarinan pohjalta, jonka John Wisdom kertoo kiehtovassa ja paljastavassa artikkelissaan "Jumalat".² Olipa kerran kaksi tutkimusmatkailijaa, jotka saapuivat aukiolle viidakon keskellä. Aukealla kasvoi paljon kukkia ja erilaisia rikkaruohoja. Ensimmäinen tutkimusmatkailija toteaa: "Puutarhurin on täytynyt hoitaa tätä aluetta." Toinen on eri mieltä: "Ei täällä ketään ole ollut". Niinpä he pystyttävät telttansa ja asettavat vartion. Puutarhuria ei kuitenkaan näy. "Mutta ehkäpä puutarhuri on näkymätön". Joten he asettavat piikkilanka-aidan, sähköistävät sen ja partioivat verikoirien kanssa (sillä he muistavat, kuinka H. G. Wellsin "näkymätön mies" voitiin haistaa ja häneen voitiin koskea, vaikkei häntä voitukaan nähdä). Mutta mitään sellaisia huutoja ei kuulu, jotka osoittaisivat tunkeilijan saaneet sähköiskun. Yksikään piikkilangan liikahdus ei paljasta näkymätöntä kiipeäjää. Verikoirat pysyvät vai. Mutta siltikään Uskova ei ole vakuuttunut: "Puutarhuri on varmasti olemassa, hän on näkymätön ja käsin koskematon, eikä tunne sähköiskuja; puutarhuri, joka ei haise miltään ja josta ei kuulu äännähdystäkään; puutarhuri, joka ilmestyy salassa huolehtimaan rakastamastaan puutarhasta". Lopulta Skeptikko menettää malttinsa: "Mutta mitä on enää jäljellä alkupeiräisestä väitteestäsi? Kuinka se, jota sanot näkymättömäksi, käsin koskettelemattomaksi ja ikuisesti tavoittamattomaksi puutarhuriksi eroaa kuvittelusta puutarhurista tai jopa täysin olemattomasta puutarhurista?"

Tässä vertauksessa näemme kuinka väite, joka koskee olemassaoloa tai analogiaa tiettyjen ilmiökompleksien välillä, saattaa redusoitua askel askeleelta kokonaan toisenlaiseksi, vaikkapa "kuvallisen preferenssin"³ ilmaukseksi. Skeptikko sanoo, ettei mitään puutarhuria ole. Uskova sanoo, että puutarhuri on olemassa (mutta näkymättömänä, jne.). Joku saattaa puhua seksuaalisesta käyttäytymisestä. Toinen puhuu mieluummin Afroditeestä (vaikka tietää, ettei seksuaalisten ilmiöiden takana ole oikeasti mitään yli-inhimillistä olentoa, joka olisi jollakin lailla niistä vastuussa).⁴ Täsmennysprosessin kulku voidaan tarkistaa milloin tahansa ennen alkupeiräisen väitteen täydellistä kumoutumista, jolloin jotakin ensimmäisestä väitteestä vielä jää

jäljelle (tautologia). Wellsin näkymätöntä miestä ei tunnetusti voi nähdä, mutta kaikissa muissa suhteissa hän oli ihminen kuten me muutkin. Mutta vaikka täsmennysprosessin kulku voidaan tarkistaa ajoissa, ja näin myös usein tehdäänkin, sitä ei kuitenkaan aina järkevässä kohdassa pysäytetä. Joku saattaa hävittää väitteensä täydellisesti huomaamattaan. Hieno ja uskalias hypoteesi saatetaan siten vähä vähältä tappaa, aiheuttaa sen kuolema tuhansien täsmennyksien kautta.

Ja tässä nähdäkseni piilee teologisille ilmaisuille tyypillinen vaara, niiden endeeminen ongelma. Ajatellaan ilmaisuja kuten "Jumalalla on suunnitelma", "Jumala loi maailman" tai "Jumala rakastaa meitä kuin isä lapsiaan". Ensi näkemältä ne vaikuttavat väitteiltä, laajoilta kosmologisilta selaisilta. Tietenkään tämä ei ole mikään varma merkki siitä, että ne ovat tai että niiden on tarkoitus olla väitteitä. Rajoittukaamme kuitenkin niihin tapauksiin, joissa ne, jotka tällaisia lauseita lausuvat, tarkoittavat niiden ilmaisevan väitteitä. (Kannattaa myös huomata että ne, jotka tarkoittavat tai tulkitsevat tällaiset ilmaukset piileviksi käskyiksi, toiveiden ilmauksiksi, naamioiduiksi huudahduksiksi, kätkeytyksi etiikaksi tai miksi tahansa muiksi kuin väitteiksi, eivät todennäköisesti kykene tekemään niistä sen enempää oikeaoppisia kuin käytännössä toimiviksi.)

Sen väittäminen, että "asia on näin ja näin" on välttämättä yhtäpitävä sen kanssa, että kieltää, että "asia ei ole näin ja näin".⁵ Oletetaan sitten, että emme ole varmoja siitä, mitä ilmauksen esittäjä väittää, tai vielä radikaalimmin, että olemme skeptisiä sen suhteen, väittääkö hän ylipäänsä yhtään mitään. Eräs tapa yrittää ymmärtää hänen ilmauksensa (tai kenties se merkitsee paljastamista) on

JA NEGATION¹

pyrkii selvittämään, mikä hänen mukaansa kelpaisi haasteeksi sen totuudelle tai olisi yhteensopimaton sen kanssa. Sillä jos ilmaus on todellakin väite, se on välttämättä yhtäpitävä tämän väitteen negation kiellon kanssa. Ja minkä tahansa, mikä kelpaisi tätä väitettä vastaan tai saisi puhujan perumaan väitteensä ja myöntämään sen olleen virheellinen, tulee olla osa (tai kokonaan) tämän väitteen negation merkitystä.⁶ Jos ei ole olemassa mitään, mitä olemista koskeva (putatiivinen) väite kieltää, silloin ei ole myöskään mitään, mitä se väittäisi: joten se itse asiassa ei edes ole väite. Kun Skeptikko vertauksessa kysyi Uskovalta, "Kuinka se, jota sanot näkymättömäksi, käsin kosketelemattomaksi ja ikuisesti taivoittamattomaksi puutarhuriksi eroaa kuvittelusta

puutarhurista tai jopa täysin olemattomasta puutarhurista?" hän itse asiassa esitti, että täsmentäminen oli jo siinä määrin kuluttanut Uskovan aiempaa väitettä, ettei se enää edes ollut väite. Niiden ihmisten mielestä, jotka eivät ole uskonnollisia, vaikuttaa usein siltä, ettei ole mahdollista löytää sellaista tapahtumaa tai tapahtumien sarjaa, jotka sofistikoituneet uskonnolliset ihmiset hyväksyisivät riittäviksi syiksi myöntää, että "Loppujen lopuksi ei mitään Jumalaa ollutkaan" tai että "Jumala ei sitten taidakaan rakastaa meitä". Meille kerrotaan, että Jumala rakastaa meitä kuin isä rakastaa lapsiaan. Olemme vakuuttuneita. Mutta sitten näemme lapsen kuolemassa parantumattomaan kurkkusyöpään. Hänen maallinen isänsä on suunniltaan yrittäessään auttaa lasta, mutta hänen Taivaallinen Isänsä ei osoita mitään merkkiä huolestumisesta. Jokin täsmennys tehdään – Jumalan rakkaus "ei ole tavallisen ihmisen rakkautta" tai se on "tutkimatonta rakkautta", kenties – ja me ymmärrämme, että tällaiset kärsimykset sopivat varsin hyvin yhteen sen väitteen totuuden kanssa, että "Jumala rakastaa meitä kuin isämme, (paitsi tietenkin)". Olemme jälleen vakuuttuneita. Mutta sitten kenties kysymme: minkä arvoista on tämä vakuuttuneisuutemme Jumalan (sopivalla tavalla täsmennetyistä) rakkaudesta; mitä tämä ilmeinen taie oikeastaan takaa? Mitä itse asiassa täytyisi tapahtua, jotta meillä olisi, ei vain (moraalisesti ja perusteetta) kiusaus, vaan myös (loogisesti ja syystä) oikeus sanoa, että "Jumala ei rakasta meitä" tai jopa että "Jumalaa ei ole olemassa"? Siten asetetaan seuraaville puhujille vastattavaksi tämän yksinkertaisen ja olennaisen kysymyksen: "Mitä täytyisi tapahtua, tai olla tapahtunut, jotta se riittäisi todistukseksi Jumalan rakkautta tai olemassaoloa vastaan?"

Suomentanut Olli Loukola

Viitteet:

1. "Theology and Falsification". Julkaistu ensimmäisen kerran University 1950; tämä versio on teoksesta Antony Flew & Alasdair MacIntyre (toim.): *New Essays in Philosophical Theology* (London; SMC Press, 1956).
2. P.A.S., 1944-5, julkaistu uudelleen *Logic and Language*, Vol. 1 (Blackwell, 1951) sekä *Philosophy and Psychoanalysis* (Blackwell, 1953).
3. Ks. J. Wisdom, "Other Minds", *Mind*, 1940, julkaistu uudelleen *Other Minds*, (Blackwell, 1952).
4. Ks. Lucretius, *De Rerum Natura*, II, 655-60, *Hic siquis Neptunum Cereremque vocare Constituet fruges et Bacchi nomine abuti Mavolat quam laticis proprium proferre vocamen Concedamus ut hic terrarum dictitet orbem Esse deum matrem dum vera re tamen ipse Religione animum turpi contingere parcat.*
5. Niille, jotka pitävät symbolismista: p~~p.
6. Sillä yksinkertaisesti kieltämällä ~p saamme p: ~~p=p

